

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTI ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

УДК 378.147:174

Маргарита Фролова, старший викладач кафедри педагогіки і психології
Херсонського національного технічного університету

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTI ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

У статті висвітлюються питання діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики.

Ключові слова: сформованість дослідницьких компетентностей, спеціалісти з економічної кібернетики.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 5.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Теоретичне осмислення природи дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики дозволяє зазначити, що це є складне духовно-функціональне утворення особистості. Воно дозволяє вирішувати важливі питання соціально-економічного змісту і водночас засвідчує про набуті можливості людини щодо здійснення вказаних способів освоєння дійсності. Це спонукає сучасну наукову практику до вивчення готовності майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики до здійснення дослідницької діяльності, засвідчує про актуальність і необхідність аналізу та вирішення на теоретичному і практичному рівні цього питання [3].

З метою послідовного вивчення зазначеного питання нами виділено декілька його аспектів:

- існуючі підходи до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей у майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики;
- критерії та показники, необхідні для оцінки стану сформованості дослідницьких компетентностей у майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики;

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Стан сформованості певних якостей особистості є предметом педагогічної

діагностики. Сформованість дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики є тим питанням, яке є предметом уваги вчених, певним чином вивчається, аналізується, узагальнюється, про що засвідчують публікації у науково-педагогічній літературі [4]. Це дозволяє констатувати, що питання діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики отримало певне висвітлення.

Мета статті полягає у виділенні існуючих підходів до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики.

Виклад основного матеріалу. Здійснений нами теоретичний аналіз дозволяє зазначити, що вчені прагнуть всебічно вивчити вказане явище і тому пропонують різні підходи до його теоретичного осмислення, визначення змісту і технології діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики. Серед існуючих підходів щодо зазначеного діагностування слід виділити такі, як: соціологічний, гносеологічний, психологічний та аксіологічний (рис. 1.)

Існуючі підходи до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики

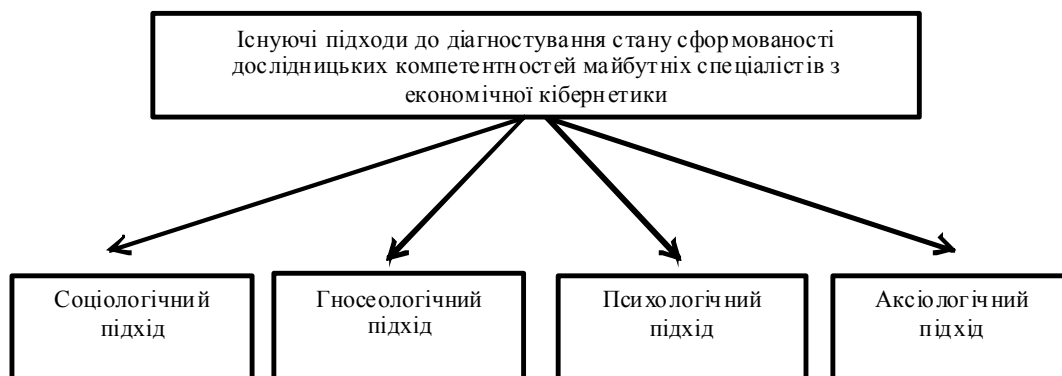

Рис. 1. Існуючі підходи до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

Серед існуючих в сучасній практиці підходів до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики певне місце займає **соціологічний підхід**. Він передбачає з'ясування того, наскільки є готовими до дослідницької діяльності спеціалісти, які працюють у сфері економічної кібернетики. Адже відомо, що зазначена категорія спеціалістів є чисельною, займається вирішенням різних питань соціально-економічного змісту, виявляє певний рівень участі у дослідницьких процесах [5].

Згідно соціологічного підходу у процесі діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики до уваги беруться такі питання, як:

- місце дослідницької діяльності в роботі спеціалістів з економічної кібернетики;
- участь спеціалістів з економічної кібернетики у вирішенні питань дослідницької спрямованості;
- усвідомлення спеціалістами з економічної кібернетики важливості і необхідності дослідницької діяльності у сфері соціально-економічного управління;
- відповідність дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики вимогам сучасної суспільної практики;
- розповсюдження ідей дослідницького змісту серед спеціалістів економічної кібернетики під впливом певних соціальних чинників (засобів масової інформації, закладів освіти і культури, наукових установ та ін.).

Наголошуючи на доцільності соціологічного підходу до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики вчені вказують на залежність вказаної якості від соціальних чинників впливу. Саме тому до числа критеріїв та показників сформованості дослідницьких компетентностей відносять ті, що засвідчують їх відповідність вимогам суспільної практики, сучасного виробництва, ринкових відносин, управлінської діяльності та ін.

Можна бачити, що певне місце в системі діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики займає **гносеологічний підхід** до вирішення цих питань. Підставою для такого рішення вчених є тісний взаємозв'язок дослідницької і пізнавальної діяльності. Адже обидва різновиди діяльності засвідчують про інтелектуальну активність особистості, її вміння сприймати, аналізувати, узагальнювати проблемні питання, приймати рішення, що дозволяють глибоко враховувати існуючі об'єктивні

закономірності явищ і процесів соціально-економічного змісту [1].

Гносеологічний підхід до діагностики сформованості зазначеної якості майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики дозволяє отримати відповідь на такі питання як:

- об'єкти, процеси та явища як предмет дослідницької діяльності спеціалістів з економічної кібернетики;
- способи реалізації дослідницьких програм і планів спеціалістів з економічної кібернетики;
- виявлення дослідницької активності спеціалістів з економічної кібернетики у процесі професійної діяльності;
- характер і спрямованість інтерпретації спеціалістами з економічної кібернетики досліджуваних проблем;
- використання спеціалістами з економічної кібернетики методів дослідницької діяльності.

Визначаючи доцільність упровадження на практиці гносеологічного підходу до діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики вчені наголошують на існуючій взаємозалежності об'єкта і суб'єкта пізнання. Це означає, що вивчати стан готовності суб'єкта до дослідницької діяльності є можливим лише за умови врахування особливостей об'єкта в системі соціально-економічного управління. Складність, профільність, системність об'єкта пізнання вимагає відповідної компетентності спеціаліста, наявності у нього певних знань, понять, уявлень, способів організації аналітичної роботи, спрямованої на розкриття змісту та умов розвитку досліджуваного явища. За таких обставин пропонуються критерії та показники діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики, що дозволяють оцінити участь суб'єкта пізнання у дослідницькому процесі шляхом актуалізації теми, виділення її складових, визначення способів та методів досягнення дослідницької мети.

Серед пропонованих підходів до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики можна виділити **психологічний підхід**. На думку вчених, важливість цього підходу до організації діагностичної практики полягає в тому, що без урахування психологічних чинників не можна розкрити механізм здійснення дослідницької діяльності особистості [2]. Йдеться про визначення ролі і функціональної активності таких складових психіки людини, як почуття, мислення, уява, воля та ін. Для організації дослідницької діяльності майбутнім спеціалістам

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

з економічної кібернетики необхідно мати розвинену емоційну, інтелектуальну, вольову сферу, володіти низкою психологічних якостей та властивостей, пов'язаних із забезпеченням на психологічному рівні дослідницької діяльності.

Згідно освітньо-кваліфікаційної характеристики магістра за спеціальністю "Економічна кібернетика" напряму підготовки – "Економіка і підприємництва" до магістра з економічної кібернетики висуваються вимоги щодо особистісних індивідуально-психологічних рис, зокрема: нейродинаміки (спеціальних вимог немає, але перевагу мають особи з емоційно стійкою нервовою системою), добової біоритміки (недиференційований біоритмічний тип), психомоторики (зорово-моторна координація), сенсорно-перцептивної сфери (добре розвинуті відчуття дрібних м'язів пальців рук), пам'яті (хороша оперативна, словесно-логічна пам'ять), уваги (концентрація, стійкість, розподіл переключення уваги), мислення (гнучкість аналітичного розуму), інтелекту (переважає вербальний інтелект), емоційно-вольової сфери (хороша вольова регуляція психічних процесів), рис характеру (уважність, ретельність, старанність).

Психологічний підхід до діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики дозволяє відповісти на такі питання, як:

- актуалізація звернення спеціалістів з економічної кібернетики до емоційно-чуттєвої сфери у процесі дослідницької діяльності;
- використання можливостей пам'яті особистості як умови успішної дослідницької діяльності;
- концентрація уваги спеціалістів з економічної кібернетики на питаннях дослідницького змісту;
- залучення можливостей аналітичного мислення спеціалістів з економічної кібернетики у процесі дослідницької діяльності;
- характер інтелектуального забезпечення дослідницьких дій спеціалістів з економічної кібернетики;
- вияв уважного ставлення до дослідницьких проблем у сфері управління соціально-економічними процесами.

Пропонуючи психологічний підхід до діагностики сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики вчені посилаються на існуючу залежність дослідницької діяльності від розвитку окремих психологічних та індивідуальних властивостей особистості. З урахуванням зазначеного вони пропонують використовувати на практиці критерії та показники, що характеризують

розвиток таких психологічних можливостей особистості як почуття, мислення, увага, інтелект, воля та їх залучення у процесі дослідницької діяльності.

Серед існуючих підходів до діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики певне місце займає **аксіологічний підхід**. Його сутність та значення виявляються в тому, що дослідницькі компетентності сприймаються в контексті ціннісно-орієнтаційних процесів, які мають місце як в суспільному житті, так і професійній діяльності спеціалістів з економічної кібернетики. Ціннісно-орієнтаційні процеси засвідчують про прагнення особистості, її інтереси, потреби, орієнтації, ідеали, уподобання, творчі плани і перспективи розвитку. У зв'язку із зазначеним дослідницькі компетентності визначаються як виразники досвіду особистості, які мають ціннісну спрямованість, зокрема, політичну, морально-етичну, правову, наукову, естетичну, професійну тощо.

Усвідомлення спеціалістами з економічної кібернетики своєї причетності до певної системи цінностей (моральних, правових, наукових та ін.) дозволяє певним чином визначити зміст та характер їх дослідницьких компетентностей, рівень їх сформованості. Спираючись на аксіологічний підхід діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики можна отримати відповідь на такі питання, як:

- морально-етична складова дослідницької культури спеціалістів з економічної кібернетики;
- громадянські цінності як складова дослідницької активності спеціалістів з економічної кібернетики;
- правова відповідальність за результати дослідницької діяльності спеціалістів з економічної кібернетики;
- естетичне ставлення спеціалістів з економічної кібернетики до організації дослідницької діяльності;
- науково-дослідницькі орієнтації спеціалістів з економічної кібернетики;
- професійна спрямованість дослідницьких дій спеціалістів з економічної кібернетики.

Як засвідчує сучасна практика звернення вчених до аксіологічного підходу у процесі організації педагогічної діагностики дозволяє отримати дані, що характеризують дослідницькі компетентності спеціалістів економічної кібернетики як виразники їх ціннісного ставлення до професійної і, зокрема, пошукової і творчої роботи. Вчені пропонують у зв'язку з цим

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTI ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

використовувати критерії та показники, необхідні для оцінки стану сформованості дослідницьких компетентностей, зокрема, їх морально-етичної, правової, наукової, естетичної та професійної цінності [4].

Отже, у науковій літературі та в системі сучасної практики можна бачити різні підходи до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики. Учені пропонують упроваджувати соціологічний, гносеологічний, психологічний та аксіологічний підходи. За таких обставин діагностична практика прагне зосередити свої зусилля на вивченні того, яке місце дослідницькі питання займають в структурі інтересів та досвіду спеціалістів в галузі управління економічними і соціальними процесами, наскільки адаптованими до активної пізнавальної діяльності є знання, вміння і навички зазначених фахівців, в якій мірі вони спираються на власні психологічні сили і можливості під час організації дослідницької діяльності; яке ціннісне забарвлення має дослідницька діяльність серед спеціалістів з економічної кібернетики.

Слід зазначити, що запропоновані в умовах сучасної практики підходи до діагностування стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики дозволяють оцінити окремі аспекти вказаного явища. Водночас, діагностика готовності майбутніх фахівців зазначеного профілю до

здійснення самостійної дослідницької діяльності в системі управління соціально-економічними процесами вимагає свого удосконалення. Усвідомлення цього спонукає до пошуку нових підходів щодо педагогічного діагностування. Адже зазначені вище підходи дозволяють оцінювати стан сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики з урахуванням окремих проявів цієї духовно-функціональної властивості. При цьому залишаються поза діагностичним процесом питання формування дослідницьких компетентностей як особистісної категорії. Усвідомлення наявної ситуації спонукає нас до виділення особистісного підходу як такого, що покликаний забезпечити якісно нове вирішення діагностичних завдань.

З метою діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики нами виділено відповідні критерії та показники (табл. 1.).

Особистісний підхід до діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики дозволяє охопити увагою найважливіші прояви цього духовно-функціонального утворення, а саме:

- ставлення майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики до дослідницької діяльності;
- інформованість майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики з питань змісту та технології дослідницької діяльності;

Таблиця 1.

Критерії та показники сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики

№	Критерії сформованості	Показники сформованості		
		Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
1.	Ставлення майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики до дослідницької діяльності	Відсутність інтересу до дослідницької діяльності	Усвідомлення важливості дослідницької діяльності	Свідома потреба у дослідницькій діяльності
2.	Інформованість майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики з питань дослідницької діяльності	Загальна інформованість з питань змісту і технології дослідницької діяльності	Вибіркова інформованість з питань змісту і технології дослідницької діяльності	Системна інформованість з питань змісту і технології дослідницької діяльності
3.	Характер організації майбутніми спеціалістами з економічної кібернетики дослідницької діяльності	Репродуктивна організація дослідної роботи у сфері управління соціально-економічними процесами	Конструктивна організація дослідницької роботи у сфері управління соціально-економічними процесами	Творча організація дослідницької роботи у сфері управління соціально-економічними процесами

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

- характер організації майбутніми спеціалістами з економічної кібернетики дослідницької діяльності.

Визначаючи ставлення майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики до дослідницької діяльності в якості одного з критеріїв ми виходили з розуміння його важливості. Адже ставлення особистості є одним із проявів її активності, бажання і прагнення долучатися до вказаного процесу. За таких обставин актуалізуються інтереси, орієнтації, потреби особистості, відбувається налагодження відповідних зв'язків, здійснюються кроки, пов'язані з підготовкою до безпосередньої участі у вирішенні дослідницьких завдань.

Ставлення особистості до дослідницької діяльності може бути різним. З метою його оцінки нами виділено декілька показників. Так, відсутність інтересу до дослідницької діяльності віднесено до показника низького рівня сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики; усвідомлення важливості дослідницької діяльності засвідчує про показник середнього рівня; вияв свідомої потреби у дослідницькій діяльності віднесено до показника високого рівня сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів з економічної кібернетики.

До числа критеріїв сформованості у майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики дослідницьких компетентностей нами віднесено інформованість з питань змісту та технології дослідницької діяльності. Йдеться про наявність у них знань, понять та уявлень про змістові та процесуальні аспекти діяльності, пов'язані з дослідженням соціально-економічних процесів. Майбутні спеціалісти з економічної кібернетики покликані бути освіченими в цих питаннях, мати відповідні знання щодо дослідницької діяльності, її змісту, характеру, спрямованості, способів та методів організації. Ураховуючи, що інформованість майбутніх фахівців може бути різною, нами визначено показники, які засвідчують про певний рівень сформованості зазначеної якості. Так, показником низького рівня є загальна інформованість спеціалістів з економічної кібернетики з питань змісту і технології дослідницької діяльності; показником середнього рівня є вибіркова інформованість із зазначених питань; показником високого рівня сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів вказаного профілю є системна інформованість з питань як змісту, так і технології організації дослідницького процесу.

До числа критеріїв сформованості дослідницьких компетентностей майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики віднесено також характер організації дослідницької діяльності. Виділення

цього критерію зумовлено тим, що майбутні фахівці покликані не лише знати, але й уміти організувати дослідницьку діяльність, тобто спиратись на певні вміння і навички здійснення вказаних видів діяльності. Лише за наявності відповідних умінь і навичок майбутні спеціалісти з економічної кібернетики стають спроможними діяти у зазначеному напрямку самостійно, впевнено і творчо.

Безперечно, дослідницька діяльність майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики може мати різний характер організації. Саме тому нами виділено декілька показників, які дозволяють оцінити дослідницькі компетентності за зазначеним критерієм. Так показником низького рівня є репродуктивна організація процесу дослідження, показником середнього рівня є конструктивна організація дослідницької роботи; показником високого рівня визначено творчу організацію дослідження у сфері управління соціально-економічними процесами.

Висновки з даного дослідження. З метою діагностики стану сформованості дослідницьких компетентностей у майбутніх спеціалістів з економічної кібернетики сучасна практика використовує підходи, які дозволяють оцінити окремі прояви зазначеної якості. З метою системного вивчення та оцінки стану сформованості дослідницьких компетентностей спеціалістів зазначеного профілю визначено доцільним упровадження особистісного підходу, який дозволяє ураховувати такі прояви дослідницьких компетентностей, як ставлення особистості до дослідницької діяльності, інформованість з питань змісту і технології дослідницької діяльності, а також характер організації майбутніми спеціалістами з економічної кібернетики дослідницької діяльності.

1. Артемчук Г.І. *Методика організації науково-дослідної роботи.* / Г.І. Артемчук, В.М. Курило, М.П. Кочерган. – К: Форум, 2000. – 271 с.

2. Бех І.Д. *Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник* / І.Д. Бех. / Інститут змісту і методів навчання. – К., 1998. – 204 с.

3. Бібік Н.М. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко та ін. / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.

4. Вачевський М.В. *Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції.* / М.В. Вачевський. – К.: Професіонал, – 2005. – 350 с.

5. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.

Стаття надійшла до редакції 02.07.2012